

talán a „teljes” irodalmat kellett volna idecsatolni. Néhány fontos adat nagyon hiányzik, Szirmai Károly írása a *Kalangyából*, Bori Imre irodalomtörténetének fejezete, valamint Kolozi Tibor és Lévay Endre könyveinek adatai. S mivel a könyv csak 1976-ban került ki a nyomdából, a negyvenedik évforduló kapcsán íródott tanulmányokat is meg lehetett volna említeni. A bibliográfiák feladata, hogy minél több információt szolgáltassanak. Ez az elv itt csorbát szenvedett.

A *Híd*-repertórium további két fejezete a *Híd* könyvészeti adatait és a bibliográfiai egységek időrendi felsorolását adja. Az időrendi felsorolás pontos, minden részletre, minden apró közleményre, sőt szerkesztői üzenetekre is kitérő munka. A feldolgozásról a *Világképpel* kapcsolatban már ejtettem néhány szót. A könyv további fejezetei az időrendi feldolgozás adatait a szakrend kívánalmai szerint rendszerezik. Ezzel a munka többféle szempontból is megközelíthető, a bibliográfiai keresést könnyíti. A szakrendbe sorolás finomabb és alaposabb elemzést kívánna, itt csak annyit jelezhetek, hogy nagyobb hibával, a közlemények helytelen besorolásával nem találkoztam. Ezek felsorolása és kiértékelése filológiaiabb bírálatot követelne. A Híd Könyvtár kiadványaival külön fejezet foglalkozik. Érdemes megjegyezni, hogy két háború közötti magyar nyelvű könyvkiadásunknak ez az első bibliográfiai jellegű jelzése. A kötet bibliográfiai anyaga az ismeretlen szerzőjű és jelöletlen írásokkal zárul. A további eredményes kutatás ezen a területen a mai ismereteink szerint kétséges. A repertórium a *Híd* hazai munkatársainak életrajzi adatait is közli. A feldolgozás a rendelkezésre álló adatok természetéből fakadóan nagyon egyenetlen. A szerző a tényeken kívül néha felesleges minősítésekbe is bocsátkozik. Az apróbb hibákat a nevek következtelen írásmódja és a sajtóhibák teszik. Kár, hogy a hosszú nyomdai megmunkálás ezen a téren ennyit mulasztott.

Hisszük, hogy Pató Imre munkája irodalmi és kulturális életünket nagyban gazdagítja, a múltat segíti a jelenbe épülni. Reméljük, hogy kézikönyvünket újabbak is követik!

PASTYIK László

IKAROSZ, A CLOWN

Borislav Pekić: *Uspenje i sunovrat Ikara Gubelkijana*, Slovo Ljubve kiadás, Beograd, 1975

Ikar Gubelkijan, a műkorcsolyázás Európa-bajnoka 1945-ben, a felszabadulás első esztendejében egy kórházban tollba mondja visszaemlékezését életének leggyászosabb szakaszára. S ez a szakasz úgy kezdődik, hogy Ikar Gubelkijan a II. világháború idején, a német megszállás kellős közepén, a jégpályán Armin Saxendorf német vezérőrnagy színe előtt, negy-

venezer hazafi szeme láttára az *Ikarosz repülése* című műsorral meg akarja idézni a lázadás, a tiltakozás szellemét. Az Ikarosz-legendát akarja újraértelmezni, aktualizálni. A legenda tulajdonképpen csak azt bizonyította, hogy örültség bármiféle hatalommal szembeállni: ha valaki ezt megkísérli, annyit jelent, mintha öngyilkosságot kísérelt volna meg. Tudjuk, hogy Ikarosz apja, Daidalosz, hogy megszökjön Krétáról, viasszal összefogott evezőstollakból szárnyakat készített magának és fiának, Ikarosznak. De hiába figyelmeztette a fiát, hogy legyen óvatos, ne repüljön túl magasan, nehogy a Nap megolvassa a viaszt, Ikarosz megszegte az apai parancsot, és a Nap felé kezdett repülni. A Nap melege megolvasztotta a viaszt, és Ikarosz a tengerbe zuhant. Ezt a mítoszt utasította volna el Ikar Gubelkijan műkorcsolyázó-száma, amely azt példázta volna, hogy igenis, a Napot meg lehetne hódítani.

Borislav Pekić elbeszélése ennek a mítosznak az átértelmezéséből következő tragikus ars poetica. A novella szerkezetében esszéisztikus elemek dominálnak; a legfontosabb részleteit Ikar Gubelkijan meditációi képezik, s ezek a meditációk a művészet, a hatalom, a tömeg, az egyén erkölcsi viszonyát világítják meg.

Gubelkijan száma ugyanis *politikai jelentésű*, a stadionban létrejövő feszült csend azt jelzi, hogy könnyen incidensre is sor kerülhet. Vagy legalábbis ezt érzi a művész, aki a jégpályán, a *művészet eszközeivel* próbál beleszólni a világ dolgaiba. Bukása akkor kezdődik, amikor a Nap felé való szökkenés figurájának kirajzolásakor leül. A stadionban nevetnek és tapsolnak. Újra kezdi a jelenetet, és újra elcsúszik a jégen. A mítoszt nem sikerül átértelmeznie, mint ember másképpen gondolkodik, eszközei azonban az adott pillanatban csődöt mondanak. A stadionban mindenki azt hiszi, hogy e két bukás szándékos, előre eltervelt, és — ez az első meglepetés — frenetikus tapssal köszöntik. A lázadás vereségének művészi leírása elragadtatást szül. A negyvenezer rab — Gubelkijan szempontjából azokról van szó — köszönti a vereséget szenvedettet. S köszönti őt Armin Saxendorf vezérőrnagy is, akinek éppen ez a végkifejlet felel meg. Szerinte a mítosz Ikarosza visszaélt a szabadsággal; csak gyöngé szárnyakkal volt felszerelve, és a halandó öntelten akart szembeállni az istenekkel. Ezért lett a halak tápláléka: minden más befejezés hazug lett volna. „... nyújtson még ilyen ellenállhatatlan bukásokat, és ezek az Ön tökéletes kivitelezésében megszerzik Önnek a jövőt.” A német vezérőrnagy még egy dologra figyelmezteti: *a mítosz ma csak Ikaroszt, a céljatevésztett embert ismeri el, Daidaloszt, a tökéletes mesterembert, aki tisztában volt a lehetőségekkel, azokkal a határokkal, melyeket nem ő szabott meg magának, aki tudta, hogy csak ember, más nem.* Saxendorf tehát a realitásokra figyelmezteti a főhőst, aki a következő időszakban számol is azokkal. Nem tragikus hős immár, hanem a jégpályák bohóca, clown, egyszerű komédiás, aki a bukást szemléleti, míg hazája és Európa közönsége jót mulat rajta.

Az erkölcsi kérdések azonban nem hagynak nyugtot neki. Érzi, hogy fantáziája a tökéletes mesterember szűk világában raboskodik, és még egyszer megpróbálkozik az igazi Ikarosz repülésének műsorba iktatásával. De addigra már mindenki a komédiást ismeri benne, művészete azzá alakította át. Amikor a tragikus szerepet vállalta volna, a közönség tiltakozott ellene, anarchia keletkezett a stadionban, edzője kérte, hogy bukjon már fel, ő azonban összeszorított fogakkal ki akart tartani, de újra csak elvágódott. A nézők újra frenetikus tapssal jutalmazták.

Gubelkijan parabolája szerint az életnek a mítoszokban kifejezett szimbólumai egybeesnek a valósággal, ez ellen a művészet nem tiltakozhat, ám a művészember elképesztő ellentmondásban van saját művészetével. De ugyanilyen ellentmondásban áll azzal az erkölcsi imperativusszal is, melyet fontosabbnak tart az örök emberi szimbólumoknál. S ezek az ellentmondások hozzák oly közel egymáshoz ebben az elbeszélésben a *bohózatot és a tragikumot, s ennek a közelségnek az eredménye a művészlét többszöri megszegyenülése*, amelyből csak akkor kerülhetne ki, ha az alkotóban lenne olyan erő, mely késztené, hogy önmagától vállalja el azt a mesteremberi alázatot, melyet így vagy úgy, de vállalnia kell. S mivel erre Gubelkijan csak úgy tudott vállalkozni, hogy közben állandóan perben volt magával, nem maradt más hátra, mint a komédiási szerep, továbbá azok az álmok, melyeket élete utolsó napjaiban szőtt: gipszbe kötözve „gyakorolta” a tökéletes mozdulatokat, melyekkel elkerülheti a megszegyenítő bukásokat.

VÉGEL László

HAGYOMÁNY ÉS HAGYOMÁNYÉRTÉKELÉS

Balogh Edgár: *Itt és most. Tanulmány a régi Korunk-ról.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca, 1976

Kettős jubileumra: a legendás romániai magyar folyóirat indulásának 50. és a szerző születésének 70. évfordulójára jelent meg e négy összefüggő tanulmány s elő- és utószót tartalmazó kis gyűjtemény. Amely — előrebocsáthatjuk — méltán reprezentálja mindkét alkalmat.

Az „Oka ezen írásnak” című bevezető szerint a könyv törzsanyagát képező s most fejezetekké átminősített négy tanulmány 1964—1972 között látott napvilágot, de az egyik utalás tanúságaként 1964-re nyilván a teljes sorozat is elkészült már. A gyűjtemény tehát — mely a bevezető szerint csupán néhány új *adattal* módosított az eredetin — mindenekelőtt azt dokumentálja, milyenek látta a folyóirat hőskori evolúcióját Balogh Edgár, a régi *Korunk* munkatársa, majd pedig az 1957-ben újra-induló folyam főszerkesztő-helyettese, a hatvanas évek derekán.